

TÁRSADALMI SZTEREOTÍPIÁK HATÁSA A NŐI SZEREPEVÁLLALÁSRA

BEREI FRUZZSINA – SIMON NÓRA
Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar

Összefoglalás: A társadalmi sztereotípiák jelentős hatással vannak a nők szerepvállalására mind a magánélet, mind a munka területén. Ezek a sztereotípiák gyakran meghatározzák, hogy milyen elvárásoknak kell megfelelniük a nőknek, és milyen lehetőségeik vannak az élet különböző területein. A mai világban a médiában különböző social felületeken, reklámokban, filmekben, vagy sorozatokban is egyre többet találunk a női szerepek különféle formáival. Az internet ebben a témakörben fokozatosan növekvő szerepet kap a közösségimédia-oldalak révén, ahol egyre több ember hétköznapjait követhetjük nyomon. Mindezek, nagymértékben befolyásolják a gyermekvállalással, gyermekneveléssel, valamint a munkavállalással kapcsolatos döntéseket egy kapcsolatban/házasságban.

A vizsgálatunk célkitűzése az volt, hogy a nők és a férfiak nézőpontját is megismerjük a nőket érintő társadalmi sztereotípiák kapcsán. Kutatásunk kérdésfelvetései a nők és a férfiak egyenrangúságára, a karriert építő nők megítélésére, a gyermekes anyák munkavállalására/munkába való visszatérésére, valamint a nőket érintő társadalmi sztereotípiákra vonatkoztak. Vizsgálatunk online kérdőívvel zajlott, összesen 525 személy töltötte ki kérdőívünket, ebből 421 fő nő és 104 fő férfi.

A beérkezett adatok alapján elmondható, hogy a nők és a férfiak közötti társadalmi egyenrangúság még mindig nem alakult ki teljesen, habár az évek során számos törekvés irányult ezen probléma kiküszöbölésére. A nőket érintő társadalmi sztereotípiák kapcsán ugyanez mondható el, habár csökkenő tendenciát mutat a számuk, mégis az élet különböző területein nehezítik a nők előrehaladását és megítélését. A társadalom azonban elfogadóbbá vált a karriert építő nőkkel. A munka világában mára a nők is egyre nagyobb eredményeket érhetnek el, épp ezért vannak, akik karrierjükben szerzik meg biztonságérzetüket. Majd gyermekvállalás után, igyekeznek munkájukhoz visszatérve, a családban és a munkahelyen betöltött szerepeikhez tartozó feladataikat egyaránt ellátni.

Kulcsszavak: *sztereotípiák, női szerepek, társadalom, család*

BEVEZETÉS

A női szerepek változása az őskortól napjainkig összetett folyamat, amely szorosan összefügg a társadalmi, gazdasági és kulturális változásokkal. Az őskori vadászó-gyűjtögető közösségekben a nők és a férfiak szerepei nem feltétlenül voltak mereven elkülönítve. A nők általában gyűjtötték az ehető növényeket, gyümölcsöket és kisebb állatokat, míg a férfiak vadásztak nagyobb állatokra. Azonban sok esetben a nők is részt vettek a vadászatban, és a közösség számára ezen túl is kulcsfontosságú feladatokat láttak el, például az étel elkészítését, a ruházat készítését és a gyerekek

gondozását. A nemi szerepek rugalmasabbak voltak, és a közösségek viszonylag egyenlő társadalmi struktúrával rendelkeztek.

Az emberi közösségek az őskor végén fokozatosan áttértek a földművelésre és az állattenyésztésre. Ez a váltás jelentős változásokat hozott a társadalmi struktúrákban. A földművelés és a háztáji gazdálkodás során a nők szerepe fokozatosan háttérbe szorult a fizikai erőt igénylő munkák miatt, amelyeket inkább a férfiak végeztek. Azonban a nők továbbra is fontos szerepet játszottak a család ellátásában és a háztartás fenntartásában [1].

Az ókori Mezopotámia és Egyiptom társadalmában a nők szerepe jelentősen eltérő volt. Mezopotámiában a nők általában kevés joggal rendelkeztek, és tevékenységeik főként a háztartási feladatokra és a gyereknevelésre korlátozódtak. Azonban néhány nő, különösen a gazdagabb rétegekből, részt vehetett a kereskedelemben és más gazdasági tevékenységekben. Egyiptomban a nők viszonylag több joggal rendelkeztek, például birtokkal rendelkezhetnek és szerződéseket köthetnek, és néhány nő még uralkodó is lehetett. Az ókori Görögországban és Rómában a nők jogai és szerepei jelentős mértékben korlátozottak voltak. Görögországban, különösen Athénban, a nők főként a háztartás vezetésében és a gyereknevelésben kaptak szerepet [2].

A középkori Európában a nők szerepei szorosan összefüggtek a társadalmi rétegekkel. A parasztasszonyok a mezőgazdasági munkákban és a háztartás fenntartásában segédkeztek, míg a nemesi származású nők elsősorban a családi birtokok igazgatásában és a háztartási feladatokban vettek részt. Az egyház fontos szerepet játszott a nők életében, és néhány nő, pl. apácaként, befolyásos vallási és társadalmi szerepeket tölthetett be [3].

A reneszánsz korszakban a nők szerepe valamelyest kibővült, különösen a művészetek és a tudományok terén. Néhány nő híres művész, tudós vagy író lett. Azonban a társadalmi normák még mindig erősen korlátozták a nők közéleti részvételét és jogait.

A felvilágosodás idején a nők szerepe és jogai fokozott figyelmet kaptak a filozófusok és a társadalmi reformerek által. Felszólaltak a nők oktatáshoz való jogáért és a nemi egyenlőségért. Azonban a gyakorlatban a nők még mindig jelentős korlátozásokkal szembesültek a társadalomban [4].

Az ipari forradalom idején a nők munkavállalási lehetőségei jelentősen bővültek, különösen a gyárakban és a szolgáltató szektorban kaptak az eddigiektől eltérő lehetőségeket. Azonban a munkahelyi körülmények gyakran nehezek voltak, és a nők alacsonyabb béreket kaptak, mint a férfiak. Az iparosodás hatására a nők szerepe a családon belül is változott, mivel egyre több nő dolgozott a család megélhetéséért.

A 19. század végén és a 20. század elején a nők egyre aktívabban küzdöttek a jogaikért és az egyenlőségért. Az első feminista hullám során a nők olyan jogokért harcoltak, mint a választójog, az oktatáshoz való hozzáférés és a munkahelyi egyenlőség. A 20. század elején a nők számos országban megszerezték a választójogot, és egyre nagyobb szerepet játszottak a politikai életben. Az első világháború alatt és után a nők számos munkahelyen dolgoztak, és a háború után sokan közülük a munkaerőpiacon maradtak [5].

A második világháború idején a nők ismét kulcsszerepet játszottak a gazdaságban és a háborús erőfeszítésekben. A háború után a nők egyre inkább visszatértek a munkaerőpiacra, és a társadalmi normák fokozatosan változtak, lehetővé téve a nők számára a nagyobb önállóságot és a karrierépítést.

A modern időkben a nők szerepei sokkal változatosabbak és rugalmasabbak lettek. A nők egyre inkább részt vesznek a munkaerőpiacon. A nők munkavállalásának ösztönzése elősegíti a nők aránytalanul magas szegénységének csökkentését és fontos lépést jelent a háztartások jövedelmének emelése érdekében és a gazdasági fejlődések területén is. A nők oktatásban való részvétele, munkavállalása és tulajdonjoggal való felruházása mind ezt segíti elő. Azonban az „egyenlő munkáért, egyenlő bérezés” elv még mindig nem valósult meg. Ezt nevezik „üvegplafon” jelenségnek. Egyfajta metaforája a nőket érintő munkahelyi akadályoknak, amelyek hátráltatják a nőket az előrelépésben. Megragadnak a szervezeti ranglétra bizonyos szintjén, hiába a megfelelő szakképesítés. Ezzel szemben másik metaforaként ott a „ragadós padló”, sok nő a társadalmi nyomásnak engedve, olyan munkahelyet választ, amely összeegyeztethető a családjának szerepével. Ez a két példa jól szemlélteti a nők helyzetét, mennyire be vannak korlátozva, ha elrugaszkodnak a „ragadós padlótól” beleütköznek az „üvegplafonba” [6] [7] [8].

ANYAG ÉS MÓDSZER

Kérdésfelvetéseink a nők és a férfiak egyenrangúságának helyzetére, a karrierista nők megítélésére, gyermekes anyák munkavállalására/munkába való visszatérésére, valamint a nőket érő társadalmi sztereotípiákra vonatkoztak.

A kutatást kizárólag 18. életévét betöltött személyek között végeztük. A részvétel teljes mértékben anonim és önkéntes volt az alanyok számára. A vizsgálat két, tartalmában megegyező kérdőívvel történt a szembeállíthatóság miatt, melynél az egyik a nőknek, míg a másik a férfi kitöltőknek szólt.

Vizsgálatunkat 2024 januárjában és februárjában végeztük, amely során kvantitatív kutatási módszert alkalmaztunk. A Google Úrlap segítségével elkészített online kérdőívet a közösségi médiában tettük közé, ezzel biztosítva, hogy minél nagyobb és heterogénebb legyen a vizsgált minta. A kérdőívben összesen 10 kérdést tettünk fel, amelyből 9 kérdés demográfiai adatokra kérdezett rá, míg a 10. kérdés esetén 21 darab, a témához kapcsolódó mondatot kellett 1-től 5-ig terjedő skálán értékelnie a kitöltőnek, aszerint mennyire ért egyet az adott állítással.

Leíró statisztikai számításokat végeztünk.

EREDMÉNYEK

Összesen 525 személy töltötte ki kérdőívünket, ebből 421 fő nő, ami a kitöltők 80,2%-át jelenti, valamint 104 fő férfi, mely a kitöltők 19,8%-át teszi ki.

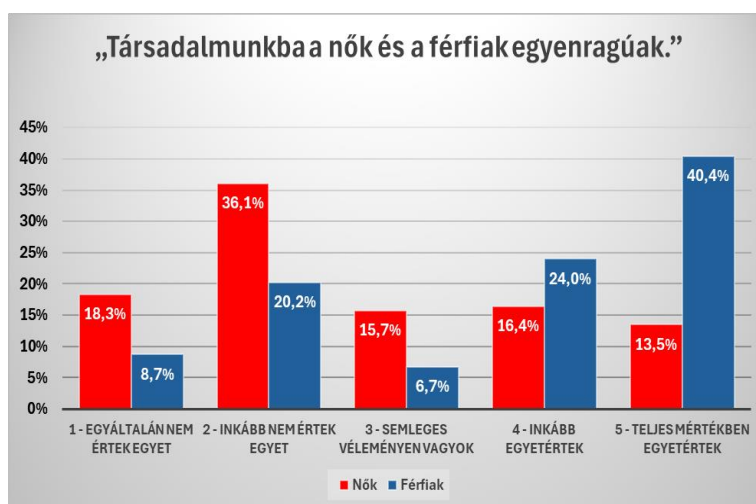
A korösszetétel tekintetében több csoportot határoztunk meg, figyelembe véve az életkori sajátosságokat is. A legnagyobb arányt a nők esetében a 46–55 éves korosztály, míg a férfiak esetében a 18–25 éves korcsoport képviseli. A női kitöltők között ez 25,2%-ot (106 fő) jelentett, míg a férfiaknál ez 26,9% (28 fő) volt. A lakóhely

szerinti eloszlás alapján, a kitöltők zöme kisvárosban él, arányaiban ez a nőknél 61,3%-ot, férfiaknál 58,7%-ot jelentett. A kitöltők legmagasabb iskolai végzettségének tekintetében a főiskolai, BSc-végzettséggel rendelkező női válaszadók 170 fővel (40,4%) dominálnak, míg a férfiak többsége, 38 fő (36,5%) érettségivel rendelkezik. A gyűjtött adatokból megállapítható, hogy a nők esetében a legnagyobb arányt a diplomás munkakörben dolgozók képviselik, míg a férfiaknál a szakalkalmazott munkakörben való foglalkoztatás a meghatározó. Mind a nők, mind a férfiak esetében a legnagyobb kitöltési arányt a házasságban élők csoportja képviselte, mely a nők esetében 241 főt, férfiaknál 45 főt jelentett. A 421 fő női kitöltők közül 309 válaszadónak (73,4%) van gyermeke, 112 válaszadó (26,6%) gyermektelen. A gyermekes válaszadók körében a legnagyobb arányt a kétgyermekes nők képviselik 157 fővel (37,3%). A 104 fő férfi kitöltő közül 50 válaszadónak (48,1%) van gyermeke, 54 válaszadó (51,9%) gyermektelen. A gyermekes válaszadók körében a legnagyobb arányt a kétgyermekes férfiak képviselik 22 fővel (21,2%).

A kérdések egy csoportjánál Likert-skálát alkalmaztunk. A válaszadóknak 21 állítást kellett értékelnie egy 1-től 5-ig terjedő skálán, (ahol 1 – „egyáltalán nem értek egyet” és 5 – „teljes mértékben egyetértek”) az alapján mennyire ért egyet az állításokkal.

„Társadalmunkban a nők és a férfiak egyenragúak.”

Ezen állításra vonatkozóan a nők jelentős többsége (54,4%) úgy gondolja, hogy egyáltalán nem ért egyet vagy inkább nem ért egyet az állítással, míg a férfiak esetében (40,4%) a többség az állítás teljes mértékű helyességével értett egyet, szemben a női válaszadók 13,5%-os arányával. (1. ábra)

1. ábra

„Társadalmunkban a nők és a férfiak egyenragúak” kijelentésre érkezett válaszok
(Forrás: saját szerkesztésű ábra)

„A nők mindennapi élete nehezebb, mint a férfiaké.”

A nők 43,9%-ban teljes mértékben egyetértenek az állítás helyességével, míg a férfiak esetében a semleges vélemény képviseli a legnagyobb arányt, 26%-ban.

„A nőket éri nemi diszkrimináció bizonyos munkakörök megpályázása esetén.”

Ezen állítás esetében a nők (39,4%) és a férfiak (40,4%) egyhangúan inkább egyetértettek az állítással.

„A női munkatársakkal ugyanolyan harmonikusan és gördülékenyen lehet együtt dolgozni, mint a férfiakkal.”

Addig amíg a férfiaknál a többségi álláspont megfigyelhető, azaz 43,3%-kal teljes mértékben egyetért az állítással, addig a nők esetében a válaszok megoszlának az „inkább nem értek egyet” és a „teljes mértékben egyetértek” tartományok között nem számottevő százalékos különbséggel.

„A nők jobban be tudnak illeszkedni munkahelyükre.”

Ezen állítást mindkét nem egységesen a semleges véleménnyel jelölte meg legnagyobb százalékkal. A nők esetében ez 36,1%-ot, míg a férfiaknál 47,1%-ot jelentett.

„A nőknek és a férfiaknak ugyanannyi esélyük van egy vezetői állás megpályázása esetén.”

Míg a nők esetében egyértelműen megfigyelhető a többségi álláspont, inkább nem ért egyet az állítás helyességével (40,1%), addig a férfiak esetében a két ellentétes, 2-es (32,7%) és 5-ös (26,0%) számú érték is viszonylag nagy százalékat kapott.

„A nő dolga a családról gondoskodni és a férfi kell megteremtse az anyagi biztonságot a család számára.”

Nemtől függetlenül a válaszadók átlagosan 50%-a nem ért egyet az állítás helyességével.

„A nő is lehet a családfenntartó.”

A nők és a férfiak esetén is egyaránt megfigyelhető kimagasló százalékban az egyetértés jele. A nők 81,7%-ban, a férfiak 74%-ban egyetértettek az állítással.

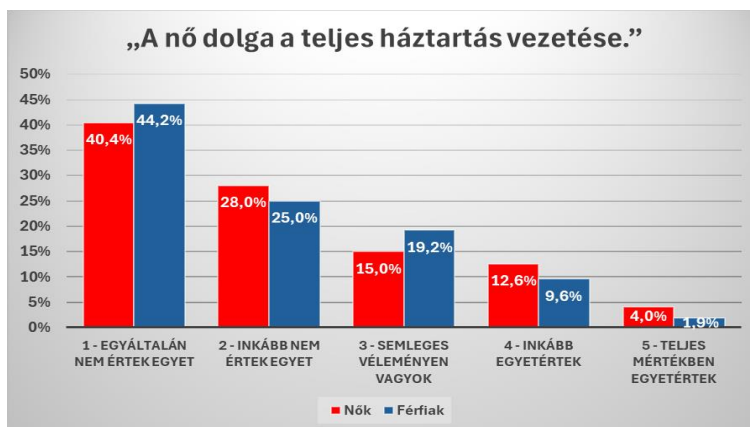
„Csökken a férfiasság érzete a férfiakban, ha a nő többet keres náluk.”

Míg a nők esetében egyértelműen megfigyelhető a többségi álláspont, inkább egyetért az állítás helyességével (38,2%), addig a férfiak esetében a két ellentétes, 1-es (29,8%) és 4-es (24%) számú érték is viszonylag nagy százalékat kapott.

A következő két kérdésünknél a válaszok nagyon kiegyenlítetten érkeztek, férfi és női válaszadóink között erős az összhang a házimunka megosztásával kapcsolatos kérdések megítélésben.

„A nő dolga a teljes háztartás vezetése.”

Nemtől függetlenül a válaszadók átlagosan 60%-a nem ért egyet ezen állítás helyességével. (2. ábra)

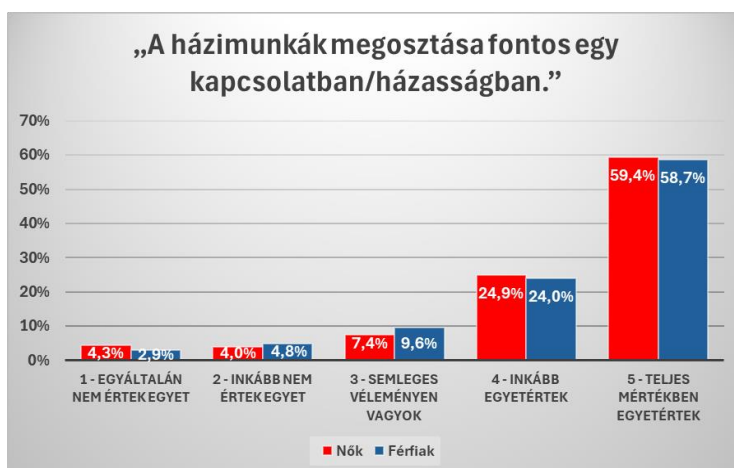

2. ábra

„A nő dolga a teljes háztartás vezetése.” állításra érkezett válaszok
(Forrás: saját szerkesztésű ábra)

„A házimunkák megosztása fontos egy kapcsolatban/házasságban.”

Ezen állítás esetén mind a két nem közel 60%-a teljes mértékben egyetértett az állítással. (3. ábra)

3. ábra

„A házimunkák megosztása fontos egy kapcsolatban/házasságban.” állításra érkezett válaszok
(Forrás: saját szerkesztésű ábra)

„Elítélendő az a nő, aki a karrierje miatt nem vállal gyermeket.”

A nők és a férfiak esetén is egyaránt megfigyelhető kimagasló százalékban az egyet nem értés jele. A nők 42,8%-ban, a férfiak 45,2%-ban nem értettek egyet az állítással.

„Mindennapjainkban jobban megbecsülik azt a nőt, aki dolgozik.”

Az állítás megítélésének helyessége, akár a nők, akár a férfiak esetében is megosztotta a válaszadókat. A női kitöltők válaszai nagy százalékban 3 csoportra oszlottak közel egyenlő mértékben a semleges véleménytől a teljes egyetértésig, ugyanez figyelhető meg a férfiaknál is 2 csoportra vonatkozóan a semleges véleménytől az inkább egyetértésig.

„A gyermekvállalás előtt fontos, hogy a nő sikereket érjen el a karrierjében.”

Ezen állításnál az egységes álláspont szintén nem figyelhető meg, bár mindkét nem esetén a semleges vélemény volt a legmagasabb arányban, nőknél 30,6%, a férfiaknál 31,7%, azonban más válaszlehetőségek is közel hasonló százalékos arányt képviseltek.

„Háziasszonynak lenni is egy munka.”

Nemtől függetlenül a válaszadók átlagosan 70%-a egyetért az állítás helyességével.

„Azokat a kisgyermekes anyákat, akik visszamennek dolgozni, kevésbé tartják jó anyának, mint akik otthon maradnak a gyermek 3 éves koráig.”

Ezen állítás esetén a válaszok sokszínűsége okán, nincs domináns értékválasztás. A férfiaknál az „egyáltalán nem értek egyet” lehetőség képviseli a legmagasabb arányt 31,7%-kal, valamint a nők a férfiakhoz képest inkább nem értenek egyet az állítás helyessége kapcsán.

„Ha egy nő a karrierje építése miatt visszamegy dolgozni és a gyermekét bölcsődébe adja, attól még ugyanolyan jó anya.”

Mindkét nem esetén az egyetértés jele figyelhető meg, teljesen egyetért a nők 58,2%-a és a férfiak 53,8%-a is.

„Ha a nő 3 évnél tovább marad otthon gyermekével/gyermekével, nehezebb lesz a munkába visszaállnia.”

A nők és a férfiak is inkább egyetért az állítás helyességével, szám szerint a nők 30,9%-a, a férfiak 35,6%-a.

„Társadalmunk azt várja el a nőtől, hogy szülést követően a lehető leghamarabb visszaálljon a munkába.”

Amíg a férfiaknál az „egyáltalán nem értek egyet” opció dominál 26,9%-kal ezzel ellentétben, a nők esetén 4 válaszlehetőség között oszlik el a százalékok többsége, az „inkább nem értek egyet”-től a „teljes mértékben egyetértek”-ig.

„Az is elfogadható, ha a nő építi karrierjét, így a férfi marad otthon a gyermekével/gyermekével a szülést követően.”

A többségi álláspont a nők és a férfiak tekintetében is minimális százalékos különbséggel az „inkább egyetérttek” és a „teljes mértékben egyetérttek” lehetőségek között oszlottak meg.

„A nő fontos, hogy megtartsa női/feleség szerepét, az anyai/szülői szerep mellett.”

A nők és a férfiak esetén is egyaránt megfigyelhető az egyetértés jele. A nők 82,9%-ban, a férfiak 75%-ban egyetértettek az állítással.

MEGBESZÉLÉS, KÖVETKEZTETÉS

A kutatásunk eredményei alapján arra a megállapításra jutottunk, hogy bár egyre erőteljesebb törekvések történtek a nők egyenrangúságának kapcsán, azonban ez még mindig nem elegendő ahhoz, hogy a nők és férfiak egyenrangú felekké váljanak. Válaszadóink között is ennél a kérdésnél érhető tetten a legnagyobb különbség nők és férfiak között: a nők több mint fele nem ért egyet azzal, hogy ez az egyenrangúság létezik, míg a férfiak majdnem fele szerint igen! A nőket érő diszkriminációk, előítéletek aránya és társadalmi normák, elvárások még mindig magasabbak, mint a férfiak tekintetében. A vizsgálatunk adatai azt mutatják, hogy a dolgozó nő képe a 20. századtól egyre természetesebb és a család fenntartásához szükséges, hogy a nők és a férfiak is egyaránt kenyérkeresők legyenek. A család fenntartása egy átlagkeresetből nagy kihívást jelenthet, így a nők nagy része igyekszik visszatérni a munka világába, amint az lehetséges. A társadalmunk egyre elfogadóbb a karrierépítő nőkkel, ez a női és férfi válaszadóink szerint is így van. Egyre több nő a karrierépítés kapcsán éli meg önmegvalósítását. Számos nő esetében a munka világában szerzett szakmai fejlődés és anyagi biztonság adja meg a biztonságérzetet és ezzel együtt az autonómiát is. Számukra a szakmai életben megalapozott jövő az elsődleges, mely háttérbe szorítja a párválasztásra és gyermekvállalásra tett törekvéseiket. Vizsgálatunk egyik limitációja az e kérdéskörre adott válaszokban tetten érhető, hiszen női kitöltőink jelentős százaléka diplomás, kevés az adatunk az alacsonyabban iskolázott nők elképzeléseit illetően.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Alison A Murray, Ron Pinhasi, Jay T Stock (2017). Prehistoric women’s manual labor exceeded that of athletes through the first 5500 years of farming in Central Europe. *Science Advances*, 3, eaao3893. 10.1126/sciadv.aao3893.
- [2] Pukánszki Béla (2003). *Bevezetés a nők nevelésébe*. Budapest: Gondolat Kiadó
- [3] Shahaar, S. (2004). *A negyedik rend. Nők a középkorban*. Budapest: Osiris Kiadó.
- [4] Csepeli György (2006). *Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- [5] C. Molnár Emma (2007). *A nő ezer arca*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

-
- [6] Lukács Edit (2007). A nők gazdasági szerepvállalása Magyarországon a XXI. század elején In: Pelczné, Gáll Ildikó (szerk.). *VII. Regionális Tanácsadási Konferencia*, p. 32.
- [7] Lipták Katalin – Matiscsákné Lizák Marianna (2018). A kisgyermekes nők foglalkoztatási helyzete és lehetőségeik. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*, XLIX. évf., 3. szám, pp. 41–51.
- [8] Szabó Kata Kincső: *Miből van az üvegplafon? – A nőket érő sztereotípiák és elvárások a munka világában*. Mindset Pszichológia, letöltés ideje: 2023. 03. 04. <https://mindsetpszichologia.hu/mibol-van-az-uevegplafon-a-noket-ero-sztereotipiak-es-elvarasok-a-munka-ilagaban?fbclid=IwAR33av00mheMjRQCWMnG-LYBIPCe2vJ9IVtoZJTbecw-7mSSCwhN6fE00qMc>